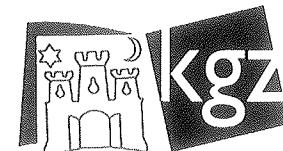

ČITANJE – OBAVEZA ILI UŽITAK
zbornik

Priredila
RANKA JAVOR

Knjižnice grada Zagreba
Zagreb, 2009.

UVODNA RIJEČ

U povodu Međunarodnog dana dječje knjige, rođendana H. Ch. Andersena, svake godine u travnju od 1996. godine do danas u Hrvatskom centru za dječju knjigu organiziraju se stručni skupovi o dječjoj knjizi i čitanju.

U središtu interesa svake knjižnice, osobito dječje, stvaranje je budućih čitatelja. Stoga nije neobično da Hrvatski centar za dječju knjigu prilikom planiranja i organizacije stručnih skupova često poseže za ovom temom.

Kao što je općenito poznato, čitanje je jedna od temeljnih zadaća obrazovanja. Čim krene u školu svako dijete vrlo brzo shvaća da je od onoga što uči čitanje najvažnije. Učitelji također vrlo dobro znaju da je prvo potrebno savladati tehniku čitanja a zatim je važno pronaći priče koje se sviđaju djeci. Cilj učitelja, odgajatelja i knjižničara je motivacija za čitanje kako bi ono kod najmladih postalo zanimljivo, značajno i ugodno iskustvo. Čitanje kao složen fenomen i temelj budućeg obrazovanja zato zanima i roditelje, a u mnogim aspektima i brojne obrazovane, na knjigu i informaciju usmjerene pojedince.

Dok se učitelji bave poučavanjem i svladavanjem čitanja kao vještine, koja je preduvjet za kasnije obrazovanje, a logopedi teškoćama u čitanju i govoru, knjižnice se uglavnom bave istraživanjem interesa čitatelja, kao i različitim aktivnostima kojima potiču čitanje kod svojih korisnika.

Međunarodni stručni skup pod nazivom *Čitanje – obaveza ili užitak* održan je 17. travnja 2008. sa sudionicima iz Bosne i Hercegovine, Slovenije i Hrvatske.

Brojni stručnjaci propitivali su iz različitih aspekata složenost fenomena čitanja. Govorilo se o ugroženosti čitanja u suvremenom okruženju, o čitanju u kontekstu školskih i narodnih knjižnica, kao i o neizbjegljom problemu čitanja obavezne učeničke lektire. Na Učiteljskom fakultetu u Zagrebu napravljeno je istraživanje o tome koliko i kako čitaju budući učitelji.

Knjižničari su prezentirali zanimljive projekte kroz koje uz čitanje potiču informacijsko opismenjivanje, upoznavanje kulturne baštine i praćenje kulturnih događanja, kao i poticanje društvene integracije djece i mladih s teškoćama u razvoju.

O ovim i brojnim drugim temama možete čitati u ovom zborniku.

Ranka Javor

Nakladnik
KNJIŽNICE GRADA ZAGREBA
Hrvatski centar za dječju knjigu
Hrvatska sekcija IBBY-a

Za nakladnika
DAVORKA BASTIĆ

Urednica
RANKA JAVOR

Prijevodi sa slovenskoga
LUDWIG BAUER

Lektorica
MARIJA ŠPIRANOVIC

Ilustracije na koricama
ANA KADOIĆ

Grafička priprema i tisk
DENONA d.o.o. Zagreb

Naklada
500 primjeraka

ISBN 978-953-6499-54-0

CIP zapis dostupan u računalnom katalogu Nacionalne
i sveučilišne knjižnice u Zagrebu pod brojem 699710

UŽITAK ČITANJA

intelektualna razbibriga i/ili intelektualna potreba

*Dr. sc. Anita Peti-Stantić
Filozofski fakultet
Zagreb*

*Mirta Stantić
XV. gimnazija*

U nizu jezičnih djelatnosti, počev od slušanja i govorenja, pa do čitanja i pišanja, čitanje je zasigurno jedna od najproširenijih, ali istovremeno i najsloženijih djelatnosti. Zapitamo li se po čemu se čitanje razlikuje od slušanja odgovor mora biti da je čitanje posredovano simboličkom razinom pisma. Kako u našem svijetu, kakav je odavno uređen, samo pismene kulture imaju šansu za opstanak, dok bespismene kulture i bespismeni jezici nestaju brže od onih koji svoje tradicije zapisuju, čitanje dobiva na važnosti i postaje znatno više od receptivne djelatnosti primanja. Da bi se dosegla punina njegova značenja, čitanje treba promatrati kao čin dešifriranja tradicije, vlastite povijesti i ukorijenjenosti u svijet. Samo takvo sagledavanje čitanja kao djelatnosti omogućuje razlikovanje čitatelja kao osobe koja odabire i su-stvara tekst od onoga koji gotovo pasivno prima, bez obzira na to putem kojeg medija.

Postavimo li si, naime, pitanje tko je čitatelj, odgovor bi mogao biti da je danas čitatelj skoro svatko, zato što rijetko tko svakodnevno ne prima informacije čitajući, tj. dešifrirajući ono što je netko (autor napisanoga), šifrirao.

No čitatelj o kojem je ovdje riječ nije takav čitatelj. On ne čita sve što je napisano samo zato što je ponuđeno. Tako on nije onaj koji čita reklame, pa čak ni novine. On to nije zato što je takvo čitanje pasivno i ograničeno na razinu bez teksta. To je čitanje naslova, podnaslova, nadnaslova, čitanje koje ostaje na samoj površini i ne traži ulazak u tekst. Čitatelj o kojem je ovdje riječ nije ni onaj koji čita stručne, na primjer administrativne tekstove, pa ni onaj koji čita gradivo u udžbeniku. On to nije zato što čitanje o kojem je ovdje riječ nije čitanje po zadatku, nego čitanje koje je intelektualna potreba, pa onda i intelektualna razbibriga, za koje je nužna sposobnost ulaska u tekst. Kad se to shvati, čitatelj o kojem je ovdje riječ nije ni onaj koji voli stare i rijetke knjige, koji ih strastveno skuplja ili lista u knjižnicama rariteta diveći se obliku i ukrašenosti knjige, tipu slova ili nekom drugom oblikovnom obilježju knjige. On to nije zato što se, dakako, bavi knjigama, a ne tekstovima.

Čitatelj o kojem je ovdje riječ je samo onaj koji odabire i procjenjuje, koji uspostavlja svoj neposredovani odnos prema tekstu i koji na osnovi pročitanih tekstova oblikuje mrežu smislova u koju potom uvrštava svaki pročitani tekst. On ne razmišlja o tome kako je čitanje jedna od najsloženijih ljudskih aktivnosti niti o tome kako je dešifriranje teksta moguće zbog svega što nas čini misaonim i društvenim bićima, o čemu sjajno svjedoči priča o kraljevni i kraljeviću koju većina prisutnih vjerojatno poznaje. On jednostavno uživa u tekstu intuitivno ulazeći u svijet teksta te ga prihvaćajući kao svoj drugi svijet, bez obzira na to koliko tema bila udaljena od "stvarnog" čitateljeva svijeta. Jer upravo se o tome i radi. Aktualnost teksta ne proizlazi iz njegove teme, nego iz mogućnosti njegova korespondiranja s čitateljevim svjetom, iz mogućnosti da postane živ.

To je tako zato što je čitanje, zapravo, umijeće, ali i otvaranje prostora vlastite slobode. Čitatelj čitanjem oživljava imaginarnе, zamišljene svjetove koje je autor vidio dok je pisao ono što čitamo. Ali svaki čitatelj to čini na poseban, samo sebi svojstven način, zato što su svjetovi koji izranjavaju iz teksta obogaćeni svjetom svakoga od nas. I zato je ono svaki put drugačije, i zato ono uvijek iznova otvara prolaze u druge svjetove baš kao što to rade Lyra i Will kad u "Jantarnom dalekozoru" otvaranjem prolaza tankim bodežom otvaraju svjetove paralelne svojima, ili onako kako to čine Mo i Meggie u trilogiji "od tinte" kad čitanjem stvaraju magične likove iz zemlje Lakoprstog, Sjene, Farida, Reze, Vatrenog Lisca, Šojke, Baste, Roksane i Jarca.

Zato je čitanje čarolija. Ono može biti kao prst debeo sloj prašine na knjigama koje nitko već dugo nije otvorio, ali i kao trenutak kad čekamo onaj sat kad nova, tek objavljena, knjiga stiže iz tiskare mirišući na tiskarsku boju. Čitanje je onakvo kakvi smo mi. Mijenja se s nama. I odrasta s nama. Prolazi kroz sve s nama. Ono je poput visokih polica u knjižnicama na kojima stoje knjige koje čekaju da ih netko pročita. Kad se pojavi čitač, nude mu se knjige na niskim policama, one koje može dohvatiti, dok na visokima ostaju one koje su u početku nedostizne, zbog kojih vrijedi rasti. Svaki čitač zna o čemu govorim i kako puno znači kad malo-pomalo rasteš i dosežeš knjige na visokim policama, a kako je prekrasan osjećaj kad napokon pročitaš neku od tih "visokih" knjiga. To je pobjeda.

Poznajem djecu koja smatraju da su knjižnice "ona moderna mjesta gdje nitko nikoga ne poznaje i svi samo viču da treba biti tiši". Njima su to mjesta u koja odlaze kada im treba lektira i kada trebaju pomoći u pisanju dnevnika čitanja (iako puno rjede ovo drugo). Međutim, postoje i ona sasvim druga djeca, ona koja nalaze čaroliju u knjižnicama, u knjižarama, u sigurnosti vlastitih soba. Ne postoji ništa ljepše nego sjediti u krevetu, čitati i slušati kako vani pada kiša, reći će takvi. I, stvarno, postoji li išta ljepše od vlastite fikcije? Ljudska je mašta neograničena samo ako je takvom razvijemo. Jer, oni koji nikada ne razviju svoju maštu, ostaju

zauvijek uskraćeni za jedan dio sebe. I to ne za bilo koji ili bilo kakav dio sebe. Jer, da je taj dio beznačajan, bi li itko čitao knjige?

Sve je moguće zato što je čitanje istovremeno:

1. neurološka sposobnost, povezana s onim što nas oblikuje kao ljudska bića,
2. vještina, koja proizlazi iz specifičnosti pisma kao jednoga od najznačajnijih civilizacijskih dostignuća u povijesti ljudskoga roda,
3. pomaknuto, produženo i prošireno sporazumijevanje, povezano s onim što nas oblikuje kao društvena bića,
ali i
4. spoznavanje kulture kao prostora discipline i prostora slobode, povezano s onim što nas oblikuje kao misaona bića sposobna pojmiti intelektualni napor kao uzbudljiv čin.

Postavi li se pitanje kako to da danas, u društvu zatrpanom pismenošću i pisanim materijalima, sve manje mladih pronalazi užitak u čitanju kao svome odabiru, odgovor vjerojatno leži u tome što ta pismenost nije onoga karaktera koji zahtijeva intelektualni napor, čime je otežan utjecaj i obitelji kao primarne društvene zajednice, i obrazovnoga sustava kao jednoga od mjesta oblikovanja stavova o onome što se mora i o onome u čemu se uživa.

Opće je poznata stvar da se u posljednje vrijeme roditelji uglavnom nemaju dovoljno vremena baviti naizgled nevažnim pitanjem zašto njihova djeca gotovo nikada ne čitaju. A to je pitanje životno važno, zato što se tiče odnosa prema intelektualnim vrijednostima kulture u kojoj živimo. Jasno je da je uz naizgled privlačnije medije obitelj sve manje sposobna utemeljiti čitanje kao jedan od osnovnih intelektualnih užitaka, no nije dovoljno reći kako djecu danas nije moguće odvojiti od računala ili televizora. Takve izlike imaju samo oni koji ne nalaze smisao u životu s knjigama i poticanju svoje djece da spoznaju ljepotu svijeta teksta. Ja nisam takvo dijete. Odrastam s knjigama i uz knjige otkad znam za sebe, tako da već dugo knjige i tekstove u njima doživljavam kao svjetove koje svatko od nas otvara na svoj, jedinstven način.

S druge strane, unutar obrazovnoga se sustava uglavnom inzistira na književnopovjesnoj i književnoteorijskoj analizi, čime se uvelike onemogućuje tajni i unutrašnji život teksta u čitateljevoj svijesti, tako da se nerijetko događa da se djeca, umjesto da se približe knjigama i čitanju, od njih još više udalje. Da to ne bi bilo tako, da bi se proširio krug onih kojima je čitanje užitak a ne obaveza, dijete treba očarati tekstrom, i to tako da mu se čita od malena i da se čita s njim kad samo uđe u svijet slova i tekstova. A profesori hrvatskoga jezika, koji su u tom dugotrajnom i uzbudljivom procesu samo jedni od sudionika, morali bi moći shvatiti da su slobodan izbor i kvaliteta, a ne kvantiteta, čitanja znatno pouzdaniji temelj od reprezentativnosti izbora i procjene onoga što kao užitak može posta-

ti cjeloživotnom potrebom. Oni kao da i prečesto zaboravljaju da čitanje potiče maštu i razmišljanje na način na koji to ne može ništa drugo, da je čitanje druženje sa samim sobom za koje možda nismo ni vjerovali da postoji.

Čitanje zato nije sebično, jer ljudi koji čitaju i u čitanju uživaju spoznaju brojne svjetove koji nadopunjuju njihovo ljudsko iskustvo, tako da sam uvjerenja da takvi ljudi imaju razumijevanja za različitosti i za druge u znatno većoj mjeri od onih koji nikada nisu otkrili uživanje u čitanju.

Onaj tko nikada nije osjetio trnce zbog straha o sudbini svoga najdražeg junaka, tko nikada nije bio sretan zbog sretnoga svršetka neke knjige, tko nikada nije plakao, pa makar i u mraku, zbog smrti nekog dobrog lika, onaj tko ne zna što je ukočenost u leđima jer je predugo čitao u istom položaju, onaj tko ne zna da se čitati može i u kadi, zavaljen u toplu kupku, onaj tko ne zna kako boli glava kad se predugo zuri u stranice nekog pustolovnog romana, onaj tko ne zna da se u vrećama za čitanje jednostavno ne može čitati, taj se nikako ne može nazivati pravim, istinskim čitačem.

I dok većina ljudi sa svojim prijateljima razgovara o vremenu, ljubavnim problemima, djeci (ako su odrasli) ili roditeljima (ako su djeca), čitače ćete jednostavno prepoznati – to su ona djeca i odrasli koji zamišljeno zure u jednu točku, očito napregnuto razmišljajući o nečemu, to su ona djeca koju čujete da svojim roditeljima uzbudeno objašnjavaju kako je “Maggie uspjela učitati samu sebe k Mou i Rezi, ali je sada jako napeto jer je Mo ozlijedjen”, to su oni odrasli koji svima na koje naiđu pričaju o knjizi koju su nedavno pročitali. I tako dalje. Milijun je načina da ih prepozname. Ne možete ih ne primijetiti. Takvi ljudi su uvijek drugačiji od ostalih. Na samo sebi svojstven način – posebni.

Ljudi koji nikada nisu shvatili što je čitanje, ono pravo čitanje, s dušom, nisu ni svjesni koliko su puno izgubili.

ČITANJE DANAS

ILI

KAKO ZAVARATI NEPRIJATELJA

Dr. sc. Diana Zalar

Učiteljski fakultet

Zagreb

Sažetak

Autorica, vođena višegodišnjim iskustvom u nastavi kolegija Dječja književnost na studijima za izobrazbu odgojitelja i učitelja, te majka dvojice tinejdžera, izlaže svoja zapažanja o stavu mlađih ljudi prema čitanju (i pisanju), čitanjima i pričanjima priča u krugu obitelji, dilemama koje se rađaju tijekom razvoja djece, razgovorima koje je vodila sa studentima o toj temi, seminarima na kojima radom i stavom pokušava promicati užitak i veselje čitanja na prvom mjestu, utjecaju medija i načina života u gradu na naviku čitanja. U ovom promišljanju dolazi do zaključka da je moguće ucijepiti želju za čitanjem (i pisanjem) u mlade ljude, ali samo uz mnogo sati pripreme i truda. Sve više pripreme i više truda, što je vrijeme modernije.

UVOD

Koliko čitanje knjiga utječe na nečiji život? (Anonimna anketa, I. i III. g. studija UF.)

Odgovor 34.: Zavisi kakva je osoba, ako je labilna onda će to valjda utjecati na njen život.

Odgovor 103.: Knjige nam otvaraju novi svijet i daju nam nove spoznaje. Međutim, ako mnoga vremena provodimo čitajući, ostale aktivnosti bivaju zapostavljenе.

Odgovor 142.: Utječe puno jer oduzima mnogo vremena.

Nije isto s koje pozicije razmišljam o čitanju – majčinske ili profesorske. Kao majka živim s dva maloljetna sina, jedan je u prepubertetu, a drugi u cvijetu tog